

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА "ШАШКИ"

*Обухівський Михайло Іванович,
керівник гуртка Центру творчості
дітей та юнацтва "Соняшник"
Білоцерківської міської ради*

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Гра в шашки тільки на перший погляд здається нескладною, бо потребує від гравців посиленої розумової діяльності, винахідливості та кмітливості, сприяє розвитку пам'яті й уваги. Гравець повинен увесь час розраховувати варіанти, що виникають у грі, будувати її план гри прагнути здійснювати його, уміти протистояти планам супротивника. Гра в шашки розвиває критичність мислення, креативність, тренує пам'ять, виховує наполегливість, кмітливість, працьовитість, цілеспрямованість, точний розрахунок, формує характер особистості.

Саме тому важливим завданням фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти є популяризація шашок, залучення до цієї ігрової діяльності юного покоління українців.

Навчальні заняття із шашок забезпечують інтелектуальний і творчий розвиток дітей та учнівської молоді, формують у них ціннісні орієнтації й життєву компетентність. Створення навчальної програми обумовлено необхідністю вдосконалення концептуальних підходів до фізкультурно-спортивної діяльності дітей та юного покоління. Фізична активність дітей і учнівської молоді, поєднана із внутрішнім, духовним удосконаленням особистості,

розумовим і морально-етичним розвитком – стратегічне завдання сучасної системи освіти.

Мета навчальної програми – формування в дітей та учнівської молоді стійкого інтересу до занять шашками, їх мотивація до інтелектуального, духовного і фізичного розвитку засобами гри в шашки та фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти.

Завдання навчальної програми наступні:

- оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками гри в шашки (історія, теорія, техніка, стратегія, тактика);
- засвоєння основних принципів шашкової естетики (прагнення до ідеально точної гри, пошук правильних і водночас оригінальних рішень за шахівницею), застосування їх у практичній грі з метою вдосконалення власної майстерності;
- розвиток розумових і самоорганізаційних здібностей вихованців (інтелекту, креативності,

логіки, швидкості прийняття рішень);
– формування ціннісних орієнтацій, виховання морально-вольових і психічних якостей дітей та учнівської молоді;
– організація змістовного дозвілля юного покоління.

Навчальна програма забезпечує формування таких компетентностей вихованців:

– *пізнавальної* – набуття спеціальних знань, умінь і навичок гри в шашки, засвоєння шашкових схем і комбінацій;
– *практичної* – набуття досвіду ігрової діяльності, формування основних принципів шашкової естетики (точної гри, пошуків правильних та оригінальних рішень);
– *творчої* – розвиток просторового й логічного мислення, уяви, фантазії, здатності проявляти ігрову ініціативу, вирішувати творчі завдання, формувати стійкий інтерес до ігрової творчості, потреби в духовному самовдосконаленні;
– *соціальної* – формування в дітей та учнівської молоді мотиваційних налаштувань до фізичного, розумового, духовного самовдосконалення, розвитку позитивних якостей емоційно-вольової сфери особистості (працелюбства, наполегливості, відповідальності, самоконтролю) тощо.

Навчальна програма реалізується в гуртку фізкультурно-спортивного напрямку позашкільної освіти та орієнтована на вихованців середнього і старшого шкільного віку.

111

Програма розрахована на 3 роки навчання й передбачає початковий, основний і вищий рівні:

– 1-й рік – початковий рівень – 144 год на рік (2 заняття на тиждень, тривалість заняття – 2 год);
– 2-й рік – основний рівень – 216 год на рік (3 заняття на тиждень, тривалість заняття – 2 год);
– 3-й рік – вищий рівень – 216 год на рік (3 заняття на тиждень, тривалість заняття – 2 год).

Оскільки шашки належать до так званих гіподинамічних (нем'язкових) видів фізкультурно-спортивної діяльності, у якій основне навантаження припадає на інтелектуальні зусилля, основним видом підготовки в них є спеціальна шашкова підготовка,

що акумулювала теоретичну підготовку (історія шашок, загальна теорія шашок, теорія дебюту, середина гри й ендшпіль) та спеціальну практичну підготовку (аналіз партій і позицій, розв'язання композицій і комбінацій, індивідуальні заняття, участь у тренувальних і кваліфікаційних турнірах). Допоміжними видами підготовки є психологічно-вольова та фізична.

Зміст програми першого року навчання передбачає формування загальних понять про історію й теорію шашок, знайомить із початковими стратегічними й тактичними прийомами гри, теоріями дебюту. *Програма другого року навчання* спрямовує освітню діяльність

вихованців на пошуки правильних та оригінальних рішень за шашковою дошкою, розв'язання комбінаційних завдань і завдань в ендшпілі, застосування їх у практичній грі з метою вдосконалення власної майстерності. *Третій рік навчання* забезпечує розвиток практичних навичок вихованців самостійно складати й вирішувати комбінаційні й позиційні завдання за шахівницею, робити аналізи партій, утілювати свої знання у практичну ігрову діяльність.

Принципи організації навчально-виховного процесу наступні:

– *регулярність занять, послідовність в оволодінні теоретичними знаннями і практичними навичками;*

– *індивідуальний підхід* – створення оптимальних умов для навчання кожного вихованця з урахуванням його індивідуальних особливостей;

– *суб'єкт-суб'єктна взаємодія* – конструктивне співробітництво і співтворчість педагога й вихованця, що забезпечує досягнення оптимальних результатів навчально-виховного впливу;

– *синтез інтелектуальної і практичної діяльності* – здобуті вихованцями теоретичні знання

і практичні навички з шашок трансформуються у внутрішні стимули пізнання найрізноманітніших сторін людського буття як свідомої розумової, фізичної, творчої діяльності, що відкриває перспективи для подальшого саморозвитку й самовдосконалення;

– *принцип наочності* – розкриття теорії на прикладах із практики, показ партій, фрагментів композицій із коментарем і спільним обговоренням;

– *універсалізація* – кожен вихованець оволодіває якомога більшим обсягом знань, умінь і навичок, може добре орієнтуватися в найрізноманітніших ігрових ситуаціях;

– *орієнтація на найвищі спортивні досягнення вихованців;*

– *моніторинг рівня навчальних досягнень і рівня мотивації діяльності вихованців.*

Навчальний матеріал кожного розділу програми диференційований на основі таких компонентів навчальних занять:

– *теоретичного* як формування світоглядної системи спеціальних знань шашкової гри;

– *практичного* – забезпечує оволодіння методами, формами й засобами підготовки для досягнення навчальних цілей, сприяє набуттю досвіду практичної діяльності;

– *контрольного* – диференційованого та об'єктивного обліку процесу й результатів навчальної діяльності вихованців.

Методами організації освітньої діяльності вихованців є такі:

- *наочні* – показ вправ, демонстрація вправ на схемі, макеті, екрані тощо;
- *словесні* – розповідь, пояснення, вказівка, зауваження, переконання, бесіда;

112

- *практичні* – метод вправ і його варіанти: початкове вивчення технічних дій у цілому або частинами, метод багаторазового повторення (перемінний, інтервальний, ігровий тощо).

Формами контролю за навчальними досягненнями вихованців є:

- *спостереження за вихованцями* у процесі занять щодо регулярності відвідування навчальних занять, дисциплінованості, дотримання етики поведінки, старанності на тренуваннях (постійно);
- *залікові заняття* (під час переходу до наступного рівня навчання);
- *участь у показових виступах* (за планом роботи позашкільного навчального закладу);
- *виконання спортивних нормативів, контрольних вправ, участь у змаганнях* (постійно).

Після закінчення терміну навчання вихованці складають комплексний залік та отримують свідоцтво про позашкільну освіту державного зр

2. Спортивний розпорядок і фізична підготовка шашкіста (4 год)

Значення спортивного розпорядку (організації часу) для юного шашкіста. Користь гімнастики в розпорядку дня шашкіста. Важливість занять рухливими видами спорту для загартування. Поняття про психологічні, енергетичні, фізичні й розумові навантаження. Поняття про навчання і тренування. Навчання і тренування як єдиний педагогічний процес.

Форми й методи тренування гравців у шашки.

113

3. Історичний огляд розвитку шашок. Шашки в Україні (4 год)

Значення шашок у житті людини. Загальні поняття про шашки як спортивну гру. Походження шашок. Проникнення шашок в Європу. Реформа правил. Через гру до взаємоповаги. Шашки в сучасності й минулому. Шашки-64. Шашки стокліткові.

Українські

гексагональні шашки. Гра в шашки за допомогою електронної мережі Інтернет.

Вітчизняна

шашкова школа.

4. Шашкова гра, матеріал і засоби (10 год)

Шахівниця. Шашкові фігури. Властивості простих шашок і дамок. Поля перетворення для простих шашок. Позначення шашкових полів за допомогою букв і цифр та за допомогою

лише цифр. Напад і захист. Кінцева мета шашкової партії. Нічия. Цінність шашкових фігур.

Умовні позначення.

Запис позицій, шашкових партій за допомогою букв і цифр. Правила поведінки під час гри.

5. Правила шашкової гри (10 год)

Визначення кольору фігур жеребкуванням. Основні правила шашкової гри.

Практичні поради початківцям щодо гри в шашки. Типові помилки: бажання на початку партії виграти шашку в розрахунок на погану гру суперника; використання без необхідності простої шашки на другому ході для атаки ("гра на винищення"); поспішність у ходах без певної мети або відсутність зв'язку між зробленими ходами; невміння вчасно ввести в дію просту шашку; побоювання нападу зі сторони суперника або власна пристрасність до безцільних нападів тощо.

6. Шашковий дебют і його характеристика (10 год)

Сучасна класифікація видів дебюту. Відкриті, напіввідкриті та закриті дебюти.

Походження назв дебюту. Основні закони розвитку шашок у дебюті. Прості шашки, їх розміщення, взаємозахист, особливо в центрі шахівниці – один із важливих факторів у боротьбі за оволодіння простором. Основні постулати гри в дебюті.

Основні варіанти шашкового дебюту. Особливості гри у відкритому, напіввідкритому й закритому дебюті, їх стратегічні мотиви, плани, ідеї (на прикладах шашкових партій майстрів).

7. Елементарні шашкові закінчення (10 год)

Прості шашки й дамки. Матеріальна перевага. Вигідний і не вигідний розмір шашок. Жертва шашки заради атаки. Малий і великий шашковий центр. Фланги. Виграш на початку

партії (у 5, 6, 7 і більше ходів). Характеристика помилок початківців. Важливість виграшу часу в шашках ("темп").

Прості шашки на крайніх вертикалях "a" і "h". Проста шашка в центрі, її відмінність від простої шашки на краю шахівниці. Дамка і проста шашка проти дамки. Правило опозиції. Прості шашки проти простих шашок у центрі і на флангах. Шашковий прорив. Варіанти виграшу, нічиєї.

Різні шашкові закінчення. Роль простої шашки й дамки в ендшпілі. Використання матеріальної переваги в кінці партії. Загальні зауваження щодо оцінки сили сторін.

8. Порівняльна сила шашок. Варіант і комбінація (16 год)

Шашкові поля в центрі, на фланзі, їх особливості, вплив на порівняльну силу шашок.

Цінність шашок залежно від ситуації на шахівниці. Розгляд коротких партій. Значення жертви шашки у форсованій атаці. Ціль комбінації – здобуття матеріальної переваги, нічиєї.

9. План і комбінація. Види комбінацій (16 год)

114

План у шашковій партії, його побудова. Розташування простих шашок і дамк, активність і взаємодія між ними, загрози і контрзагрози. Атака й захист, їх особливості. Жертва простої шашки, дамки. Комбінаційне відчуття, комбінаційні здібності, їх розвиток.

Зв'язка, прохідна шашка, блокування, відволікання.

План і комбінація в шашкових партіях майстрів. Розгляд шашкових партій. Розкриття задумів партнерів у кульмінаційних положеннях.

10. Шахи від мігтельшпіля до ендшпіля (16 год)

Типові позиції ендшпіля. Оцінка позиції. Дамковий ендшпіль. Рекомендації щодо оцінювання позицій із дамками і простими шашками. Три дамки проти однієї дамки в ендшпілі. Дамково-шашковий ендшпіль. Складність позицій і логічність та комбінаційність їх вирішення.

11. Шашкова композиція, завдання, етюди (16 год)

Творчість на основі гри в шашки. Нові можливості шашкової гри в художній формі.

Шашкова композиція як спортивна дисципліна. Поняття про шашкове завдання, принципи його побудови за формою і змістом. Вимоги до шашкового завдання. Класики композиції

Соков і Бодянський. Сучасні проблемісти і їх твори. Шашковий етюд – штучно створена позиція. Художній етюд. Вимоги до сучасного художнього етюду.

12. Складання й розв'язування шашкових завдань (20 год)

Завдання одно-, дво-, три-, чотири- і багатоходівки. Вирішення шашкового завдання.

Естетичний ефект завдання. Завдання-жарт.

Розігрування й аналіз типових тематичних шашкових позицій. Позиції ендшпіля.

Розігрування та аналіз 2-3 партій, зіграних гуртківцями на змаганнях у сеансах одночасної гри із шашок. Груповий аналіз комбінаційних шашкових позицій.

Гра в шашки із шашковою комп'ютерною програмою. Розігрування шашкових початків із ходами 1.a3-b4 та 1.g3-h4 на рівні "А-1", "А-2", "А-О" шашкового комп'ютера.

Відпрацювання техніки реалізації матеріальної переваги, знаходження комбінацій.

13. Психологічна підготовка шашкіста (4 год)

Роль психологічної підготовки в успішних діях шашкіста. Концентрація і стійкість уваги гравця в шашки. Внутрішня й зовнішня перешкодостійкість під час гри.

Демонстрація

вольових якостей. Здатність переборювати перешкоди для досягнення мети. Здатність до тривалого й наполегливого пошуку ходу у критичних позиціях.

Психологічна взаємодія суперників. Урахування психологічних особливостей супротивника. Розслаблення під час шашкового поєдинку.

14. Участь у турнірах і змаганнях (20 год)

Участь гуртківців шашкового гуртка в шашкових турнірах. Запис шашкових партій.

15. Підсумкове заняття (2 год)

Підбиття підсумків роботи за рік. Нагородження кращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Вихованці знають:

- історію, сучасний стан і перспективи розвитку шашок в Україні та світі;
- властивості шахівниці, шашкових фігур, умовні позначення;
- правила гри в шашки, шашковий кодекс;
- кінцеву мету шашкової партії;
- елементарні шашкові закінчення;

115

- різні дамково-шашкові закінчення;
- дебют і його основні принципи;
- особливості гри у відкритому, напіввідкритому й закритих шашковому дебюті, їх стратегічні мотиви, плани, ідеї;
- типові позиції шашкового ендшпіля;
- спортивний режим і психологічні характеристики гравця в шашки.

Вихованці вміють:

- дотримуватися правил гри в шашки й шашкового кодексу;
- брати участь у шашкових турнірах і змаганнях;
- складати найпростіші шашкові завдання;
- визначати силу простих шашок, дамок;
- знаходити комбінацію в шашкових завданнях, етюдах, композиціях;
- складати план у шашковій партії;
- реалізовувати матеріальну перевагу в ендшпілі, шашково-дамкових закінченнях;
- дотримуватись спортивного розпорядку й режиму рухової активності;
- демонструвати психологічну підготовку й вольові якості шашкіста.

Вихованці мають уявлення про:

- роль шашок у гармонійному розвитку творчої особистості;
- естетику шашкових партій, композицій, завдань, етюдів.

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ. ОСНОВНИЙ РІВЕНЬ

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема, зміст заняття	Кількість годин		
Теорія	Практика	Всього		
1.	Вступне заняття	2	-	2
2.	Спортивний розпорядок і фізична підготовка шашкіста	2	2	4
3.	Шахи в Україні і світі	4	-	4
4.	Стратегічні прийоми боротьби і стратегічний план	6	10	16
5.	Особливості стратегії і практики шашкової гри	6	10	16
6.	Дебют і його стратегічні ідеї	6	14	20
7.	Розвиток простих шашок і боротьба за ініціативу в дебюті	6	14	20
8.	Теорія шашкових закінчень	6	14	20
9.	Перехід із міттельшпіля в ендшпіль	6	14	20
10.	Шашковий етюд і його особливості (складання і розв'язок)	6	14	20
11.	Ігрова практика	8	32	40
12.	Психологічна підготовка шашкіста	2	2	4
13.	Участь у кваліфікаційних турнірах і змаганнях	6	22	28
14.	Підсумкове заняття	2	-	2
Разом	68	148	216	

116

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступне заняття (2 год)

Мета і зміст роботи на рік. Правила поведінки й техніки безпеки під час навчальних занять.

2. Спортивний розпорядок і фізична підготовка шашкіста (4 год)

Значення спортивного розпорядку (організації часу) для юного шашкіста. Користь гімнастики в розпорядку дня шашкіста. Важливість занять рухливими видами спорту для загартування. Поняття про психологічні, енергетичні, фізичні й розумові навантаження. Поняття про навчання і тренування. Навчання і тренування як єдиний педагогічний процес.

Форми й методи тренування гравців у шашки.

3. Шашки в Україні і світі (4 год)

Розвиток гри в шашки в нашій країні. Історія шашкових чемпіонатів. Короткий порівняльний аналіз творчості чемпіонів світу, українських і закордонних гросмейстерів.

4. Стратегічні прийоми боротьби і стратегічний план (16 год)

Основні стратегічні прийоми боротьби: пастки, загрози, зв'язка центру, блокада одного з флангів, самозажим шашок, оточення центру. Вибір стратегічного плану: атака і захист, миттєва й довготривала атака, відкриті позиції, закриті позиції, активний захист.

5. Особливості стратегії і практики шашкової гри (16 год)

Гармонійна взаємодія фігур. План і загальна оцінка позиції (центр, відкриті й напіввідкриті діагоналі, слабості шашок і полів, сила і взаємодія фігур, простір, час). Урахування своїх можливостей і зустрічних шансів суперника. Виконання окремих операцій

комбінаційного плану. Головні тактичні прийоми і зв'язка, відволікання, перекриття та інші.

Порівняльна сила фігур. Оцінка позиції і розрахунок варіантів як основні фактори вдосконалення шашкіста. Дійсні та уявні загрози. Аналіз партій шашкістів середніх і старших розрядів.

6. Дебют і його стратегічні ідеї (20 год)

План як основа наукової побудови гри. Побудова дебютних схем у головних варіантах гри Бодяньського, колового дебюту, лєнінградського захисту, оберненого колового дебюту, гри Романичева. Помилки в дебюті.

7. Розвиток простих шашок і боротьба за ініціативу в дебюті (20 год)

Боротьба за ініціативу в дебюті. Алгоритм наступальної гри в дебюті. Боротьба за ініціативу в дебюті білими (чорними) фігурами. Гамбіти і їх особливості (жертва шашки за

можливість стрімкої атаки). Приклади шашкових партій Бодяньського й Петрова. Сучасні погляди на гамбітну гру у відкритих початках.

8. Теорія шашкових закінчень (20 год)

Змішані дамково-шашкові закінчення. Елементарні шашкові закінчення. Стратегія закінчень. Шашкові закінчення із шашками на різних флангах. Способи реалізації переваги.

Дамка проти шашок (різні позиції). Дамка і проста шашка проти трьох дамк.

Дамковошашкові закінчення з різною кількістю шашок (дамка проти двох шашок, проти трьох).

Закінчення за малої і великої кількості шашок.

117

9. Перехід із міттельшпіля в ендшпіль (20 год)

Добровільний і вимушений перехід. Перехід способом розміну атакуючих фігур, правильна оцінка закінчення. Допущення помилок. Взаємодія сил, використання шашкових

послаблень і обмеження рухомості (активності) шашок суперника як головне завдання.

10. Шашковий етюд і його особливості (складання і розв'язок) (20 год)

Зв'язок етюдів із практичною партією, їх навчальне значення для оцінки позиції й аналізу прихованих варіантів. Розв'язок шашкових етюдів. Приклади цугцвангу, нічийних ідей.

11. Ігрова практика (40 год)

Складання і критична оцінка плану гри (без деталей) на прикладах відомих шашкістів.

Виграш або нічия в шашкових позиціях. Консультації за зіграними гуртківцями партіями із

визначенням типових помилок. Проведення навчальних сеансів одночасної гри (із ходами 1.cd4 fe5 2.df6). Аналіз партій, зіграних гуртківцями у кваліфікаційних турнірах. Розв'язок етюдних закінчень.

Гра в шашки з комп'ютером. Перевірка й закріплення набутих учнями знань і навичок із теорії і практики шашкової гри на рівні "а2", "а3" шашкового комп'ютера.

12. Психологічна підготовка шашкіста (4 год)

Роль психологічної підготовки в успішних діях шашкіста. Концентрація і стійкість уваги гравця в шашки. Внутрішня й зовнішня перешкодостійкість під час гри.

Демонстрація

вольових якостей. Здатність переборювати перешкоди для досягнення мети. Здатність до тривалого й наполегливого пошуку ходу в критичних позиціях.

Психологічна взаємодія суперників. Урахування психологічних особливостей супротивника. Розслаблення під час шашкового поєдинку.

13. Участь у кваліфікаційних турнірах і змаганнях (28 год)

Участь вихованців у кваліфікаційних шашкових турнірах. Виконання нормативу 4-3-го розряду. Використання шашкових годинників. Запис партій. Вручення кваліфікаційних посвідчень.

14. Підсумкове заняття (2 год)

Підбиття підсумків роботи за рік. Нагородження кращих вихованців.

ПРОГНОЗОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Вихованці знають:

- історію, сучасний стан і перспективи розвитку шашок в Україні та світі;
- відомих українських і зарубіжних шашкістів;
- правила гри в шашки, шашковий кодекс;
- головні тактичні прийоми гри в шашки;
- дебют і його основні принципи;
- типові шашкові закінчення;
- теорію шашково-дамкових закінчень;
- типові позиції шашкового ендшпіля;
- способи реалізації ігрової переваги;
- спортивний режим і психологічні характеристики гравця в шашки.

118

Вихованці вміють:

- дотримуватися правил гри в шашки та шашкового кодексу;
- брати участь у шашкових турнірах і змаганнях;
- знаходити комбінацію в шашкових завданнях, етюдах, композиціях;
- реалізовувати матеріальну перевагу в ендшпілі, шашково-дамкових закінченнях;
- боротися за ініціативу, використовуючи гамбітні, комбінаційні, стратегічні й тактичні прийоми;
- аналізувати й розв'язувати шашкові завдання й етюди;
- володіти шашковими комп'ютерними програмами;
- виконувати нормативи 4-3-го розряду із шашок;
- дотримуватись спортивного розпорядку й режиму рухової активності;
- демонструвати психологічну підготовку та вольові якості шашкіста.

Вихованці мають уявлення про:

- роль шашок у гармонійному розвитку творчої особистості;
- естетику шашкових партій, композицій, завдань, етюдів.

ТРЕТІЙ РІК НАВЧАННЯ. ВИЩІЙ РІВЕНЬ

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема, зміст заняття	Кількість годин		
Теорія	Практика	Всього		
1	Вступне заняття	2	-	2
2	Спортивний розпорядок і фізична підготовка шашкіста	2	2	4
3	Шашки в Україні та світі	2	2	4
4	Секрети шашкової стратегії й тактики	6	8	14
5	Теорія шашкового дебюту	6	8	14
6	їх	6	8	14
7	Комбінаційні мотиви в середині партії	6	8	14
8	Атака в розвитку	6	8	14

9	Симетричні позиції	4	6	10
10	Шашкові закінчення	6	8	14
11	Шашкова композиція	6	8	14
12	Естетика гри в шашки	6	8	14
13	Ігрова практика	6	34	40
14	Тактична підготовка шашкіста	4	4	8
15	Психологічна підготовка шашкіста	4	-	4
16	Участь у кваліфікаційних турнірах і змаганнях. Показові виступи	6	24	30
17	Підсумкове заняття	2	-	2
Разом	80	136	216	

Помилки в дебютних схемах і засоби уникнення

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступне заняття (2 год)

Мета і зміст роботи на рік. Правила поведінки й техніки безпеки під час навчальних занять. Історія гуртка, здобутки його вихованців.

119

2. Спортивний розпорядок і фізична підготовка шашкіста (4 год)

Значення спортивного розпорядку (організації часу) для юного шашкіста. Користь гімнастики в розпорядку дня шашкіста. Важливість занять рухливими видами спорту для загартування. Поняття про психологічні, енергетичні, фізичні й розумові навантаження. Поняття про навчання і тренування. Навчання і тренування як єдиний педагогічний процес.

Форми й методи тренування гравців у шашки.

3. Шашки в Україні та світі (4 год)

Шашки в Україні. Шашкові осередки в Україні (міста Миколаїв, Севастополь, Харків, Донецьк, Київ, Львів, Івано-Франківськ). Шашкові чемпіонати України. Видатні шашкісти України.

Історія міжнародних шашок. Перший міжнародний турнір. Техніка В. Сокова, його вчення як основа мистецтва позиційної гри. Розгляд партій (позицій) чемпіонів світу з поясненням основ стратегії і тактики гри. Вибрані партії сучасних гросмейстерів.

4. Секрети шашкової стратегії й тактики (14 год)

План під час наступу й під час оборони. Взаємозв'язок між стратегією і тактикою. Засоби стратегії й тактичні прийоми. Виграш і втрата темпу. Гальмування і блокада. Стратегія в міській партії, в оберненій грі Бодяньського. Стратегія розвитку в захисті "Тичок".

5. Теорія шашкового дебюту (14 год)

Найбільш уживані види сучасного дебюту, розкриття ідейних принципів, головні продовження Відказана гра Бодяньського з ходами 1.ab4 hg5 2.gf4 bc5 3.fh6 ca3. "Стара партія" з ходами 1.cd4 dc5 2.bc3 ed6. Минула й сучасна практика. Особливості боротьби (у відкритих і закритих позиціях). Жертва Кукуєва з ходами 1.cd4 fg5 2.dc5 db4 3.ac5.

Сучасні

варіанти в цьому дебюті: а) розміни шашок у центрі; б) варіант із ходом 7. hg3 cb4. Дебют 1.ed4 dc5 2.fe3 fe5 3.df6 ge5 – розмін, за допомогою якого чорні одержують спокійну гру. Тиск на центр і фланги без передчасного фіксування центральних шашок на центральних полях. Головні продовження.

6. Помилки в дебютних схемах і їх уникнення (14 год)

Дебютні проблеми – мобілізація і взаємодія сил, боротьба за центр, накопичення позиційної переваги, обмеження рухливості шашок суперника тощо. Уважність у

шашкових
ходах.

7. Комбінаційні мотиви в середині партії (14 год)

Розвиток комбінаційних здібностей. Значення турнірної практики й розв'язування етюдів. Комбінаційні жертви (виграш на великій дорозі, відволікання, зв'язка, перекриття). Роль комбінаційного відчуття. Комбінації, засновані на властивостях окремих шашок.

8. Атака в розвитку (14 год)

Оцінка позиції. Боротьба за ініціативу в дебюті і в переході в міттельшпіль. Використання сьомої позиції. Володіння ініціативою – передумова атаки. Соков і Бодяньський – видатні майстри атаки. Пояснення партій.

9. Симетричні позиції (10 год)

Складність розігрування симетричних шашкових позицій (на прикладах провідних шашкістів світу).

10. Шашкові закінчення (14 год)

Техніка гри в рівних позиціях. Теорія "відповідності полів" і значення темпу. Роль прохідної шашки. Опозиція як частковий випадок полів відповідності. Дамкові закінчення.

120

Способи відтиснення дамки в різних позиціях. Приклади виграшу та нічиєї. Складні приклади. Дамково-шашкові закінчення. Взаємна цінність партії. Закінчення.

Використання

переваги: дамка за одну або дві шашки.

11. Шашкова композиція (14 год)

Творчість на основі гри в шашки. Нові можливості шашкової гри в художній формі. Шашкова композиція як спортивна дисципліна. Аналітичні й художні твори, їх тематика. Зв'язок між етюдом і практичною партією.

12. Естетика гри в шашки (14 год)

Естетика шашкової гри в етюдних і практичних партіях. Еволюція стилів в шашках. Краса шашкової думки (в оцінці Соколова) як джерело творчого інтересу до шашкового мистецтва.

13. Ігрова практика (40 год)

Розгляд типових комбінацій, партій відомих шашкістів. Аналіз закінчень гри. Сеанси одночасної гри з ходами 1.ab4 і 1.ef4 із подальшим переглядом найбільш цікавих партій. Повторення вивченого й узагальнення основних дебютних принципів у відкритих, напіввідкритих і закритих початках.

Гра в шашки з комп'ютером. Перевірка й закріплення учнями набутих знань і навичок з теорії і практики шашкової гри на рівні "a3", "a4" шашкового комп'ютера. Використання мережі Інтернет для отримання додаткової інформації щодо шашок.

14. Тактична підготовка шашкіста (8 год)

Тактика гри в міжнародні шахи. Елементи комбінаційної техніки: усунення "зайвих" шашок і залучення "потрібних", відкриття слабких полів, створення вільного темпу, прохід у

дамки вільним темпом, створення обмеження для дамки супротивника. Необхідність точного

розрахунку наслідків комбінації.

15. Психологічна підготовка шашкіста (4 год)

Роль психологічної підготовки в успішних діях шашкіста. Концентрація і стійкість уваги гравця в шашки. Внутрішня й зовнішня перешкодостійкість під час гри.

Демонстрація

вольових якостей. Здатність переборювати перешкоди для досягнення мети. Здатність до тривалого й наполегливого пошуку ходу у критичних позиціях.

Психологічна взаємодія суперників. Урахування психологічних особливостей

супротивника. Розслаблення під час шашкового поєдинку.

16. Участь у кваліфікаційних турнірах і змаганнях. Показові виступи (30 год)

Участь учнів у кваліфікаційних шашкових турнірах 2-1-го розряду. Виконання нормативу 2-1-го розряду. Використання шашкових годинників. Запис партій. Вручення кваліфікаційних посвідчень 2-1-го розряду.

17. Підсумкове заняття (2 год)

Підбиття підсумків роботи за рік. Нагородження кращих вихованців.

121

ПРОГНОЗОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Вихованці знають:

- історію, сучасний стан і перспективи розвитку шашок в Україні та світі;
- відомих українських і світових шашкістів;
- правила гри в шахи, шашковий кодекс;
- головні тактичні прийоми гри в шашки;
- дебют і його основні принципи;
- типові шашкові закінчення;
- теорію шашково-дамкових закінчень;
- типові позиції шашкового ендшпіля;
- способи реалізації ігрової переваги;
- техніку гри в рівних позиціях, теорію "відповідності полів" і значення темпу;
- способи витіснення дамки в дамково-шашкових закінченнях;
- комбінаційні мотиви в середині гри;
- закінчення з використанням дамки;
- спортивний режим і психологічні характеристики гравця в шашки.

Вихованці вміють:

- дотримуватися правил гри в шашки й шашкового кодексу;
- брати участь у шашкових турнірах і змаганнях;
- аналізувати та розв'язувати шашкові завдання й етюди;
- реалізовувати матеріальну перевагу в ендшпілі, шашково-дамкових закінченнях;
- боротися за ініціативу, використовуючи гамбітні, комбінаційні, стратегічні й тактичні прийоми;
- уникати помилок в дебютних схемах, посередині гри, у закінченнях;
- володіти шашковими комп'ютерними програмами;
- демонструвати психологічну підготовку та вольові якості шашкіста;
- дотримуватись спортивного розпорядку й режиму рухової активності;
- виконувати нормативи 2-1-го розряду з шашок.

Вихованці мають уявлення про:

- роль шашок у гармонійному розвитку творчої особистості;
- естетику шашкових партій, композицій, завдань, етюдів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Герцензон Б. Шашки – это интересно! : учебник шашечной игры / Б. Герцензон, А. Напреенков. – СПб. : Литера, 1997. – 256 с.
2. Головня І.О. Вчимося грати в шашки : посібник для початківців / І.О. Головня. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 96 с.
3. Голосуев В.М. Древняя и загадочная игра (Мир шашек) / В.М. Голосуев. – СПб. : Интеграф, 1997. – 216 с.
4. Городецкий В.Б. Книга о шашках / В.Б. Городецкий. – М, 1984. – 271 с.
5. Дудник В.В. Шашки – игра для всех / В. Дудник. – Винница : Едельвейс і К, 2010. – 144 с.
6. Искусство играть в шашки : учебное пособие / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад." ; сост. : Г.В. Дербиш, В.А. Сулима. – Одесса : Феникс, 2013. – 93 с.
7. Миротин Б.А. 64 и 100 / Миротин Б.А., Либерман Л.А., Сальников А.А. – М. :

Физкультура и спорт, 1982. – 112 с.

122

8. Царьов М.С. Посібник для самостійного навчання гри в шашки : навчальний посібник / М.С. Царьов, В.М. Царьов. – К. : КНЕУ, 2005. – 152 с.

9. Шашковий кодекс України / Федерація шашок України ; редкол. : Балтажи К.Г. та інші.

—

Івано-Франківськ : Вид. Рогальська І.О., 2012. – 114 с.

10. Веб-сайт Федерації шашок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrainskashah.com/> ихологічна взаємодія суперників. Урахування психологічних особливостей